

В І Д Г У К

**офіційного опонента, доктора політичних наук, професора
Смоли Лідії Євстахіївни на дисертаційне дослідження**

**Рум'янцевої Світлани Володимирівни на тему: «Медіа-технології у
виборчому процесі: світові тенденції та українська практика», подане на
здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю
23.00.02 – політичні інститути та процеси**

Аналіз автореферату, рукопису дисертації та наукових публікацій Рум'янцевої Світлани Володимирівни в контексті вимог до сучасних нормативних документів України до такого типу робіт дає підстави для таких оцінок і висновків.

У сучасних політологічних дослідженнях основну увагу зорієнтовано на пошук якісно нових теоретико-методологічних підходів до аналізу політичних процесів демократизації суспільства, здатних подолати теоретико-когнітивні бар'єри у вирішенні політичних проблем, пошук раціонально-практичних демократичних механізмів, які можуть бути використані для покращення демократичності українського виборчого процесу. Це потребує від дослідника широкого методологічного світогляду та вміння здійснювати об'єктивний аналіз. Окресленим вимогам повною мірою відповідає дисертаційна робота С. В. Рум'янцевої, методологічною основою якої стала експлікація електоральних медіа-технологій, яким «..здатні сприяти лише системні позавиборчі зміни медійної та виборчої системи, а також розвиток правової та медійної грамотності населення, що впливатимуть на укріплення та посилення громадського контролю, у тому числі під час електорального процесу».

Зазначене дисертаційне дослідження присвячене одній з дуже актуальних проблем сучасної України. Актуальність обраної тематики в умовах трансформаційних змін в Україні не викликає сумніву, оскільки в роботі розглядається один з найвпливовіших та дієвих інструментів

електоральних кампаній – медіа-технології, які автор трактує як сукупність методів, операцій і способів передачі та подання інформації або даних зацікавленими суб'єктами електорального процесу з метою впливу на свідомість виборців задля отримання необхідної підтримки на виборах. Оскільки, як слушно зазначає автор, трансформовані електоральні медіа-технології виникають за браку сформованих запитів суспільства на роботу засобів масової комунікацій; конкретних законодавчих вимог до їх функціонування; чинних інститутів контролю за діяльністю мас-медіа та роботою політичних партій, а це, відповідно, впливає на прийняття політичних рішень та формування політичних структур.

Дисертантом запропоновано авторську дефініцію електоральних медіа-технологій як структурної частини виборчих технологій, спрямованих на створення впливу на електорат через засоби масової комунікації. За цих умов застосування медіа-технологій може гальмувати процес демократизації та консолідації держав перехідного типу, що варто вважати комплексною проблемою державотворення, вирішення якої вимагає розробки та реалізації ефективної і системної політики.

У роботі виокремлено низку детермінант, які, на думку автора, забезпечують розкриття сутності та систематизації основних типів медіа-технологій у виборчих процесах країн електоральної демократії. Здійснено аналіз умов їх реалізації та сформульовано на цій основі рекомендації для оптимального реформування сучасного виборчого процесу, а отже, подальшої демократизації України, що і є метою цього дослідження.

Наукова цінність дисертації для української науки полягає, насамперед, у тому, що у дослідженні зроблено комплексний теоретико-методологічний аналіз феномену електоральних медіа-технологій. Автор пропонує власну ґрунтовну класифікацію медіа-технологій, визначаючи джерела, специфіку сфер їх поширення, проектованої реакції, політико-режимного контексту та типів суб'єктів, що взаємодіють (С. 25 – 26, 113-125, 128).

Окремо слід відмітити якісно вивірені дисертантом чинники неефективності протидії застосуванню маніпулятивних медіа-технологій та авторське виокремлення трьох груп рекомендацій, що дозволить у подальшому класифікувати такі маніпулятивні електоральні медіа-технології, визначати способи їхньої реалізації та протидіяти їм (С. 31 – 32, 203-206). Також як позитивний аспект дослідження необхідно зазначити аналіз категорій медіа-технологій у виборчому процесі та технології із залученням новітніх засобів комунікації, зокрема Інтернету, а також мобільного зв'язку (С. 104– 109, 116-118). Як підкреслює дисертант, саме вони, постійно розвиваючись, залишаються ґрунтом для досліджень і потребують значної уваги. Такі доробки мають прикладний характер та можуть бути використані державними структурами задля напрацювання алгоритмів дій в антикорупційній стратегії.

Практична значущість роботи полягає в тому, що узагальнення та висновки, запропоновані в дисертаційній роботі можуть бути застосовані в подальших дослідженнях проблематики демократичного транзиту. Аналіз дослідження Рум'янцевої С. В. показує, що вона заповнює наявні прогалини в цій проблематиці, що є дуже важливим як для політичної теорії, так і політичної практики.

Водночас, як у будь-якій науковій роботі, в дисертації С. В. Рум'янцевої є й дискусійні положення та певні недоліки, що вимагають подальшого обговорення. До них, зокрема, слід віднести такі:

1. У дисертаційній роботі перший розділ *«Теоретико-методологічні засади дослідження виборчого процесу»* цілком присвячено феномену демократії, її критеріям функціонування. Детально та ґрунтовно проаналізовано моделі демократії з акцентом на демократії перехідного типу. Значну увагу приділено розумінню електоральної демократії. Однак лише принагідно згадується сутність політичних та електоральних технологій та відведене для них місце у системі соціально-політичних відносин, зокрема,

авторів, які аналізували цю проблематику (С. 30). Наприкінці розділу (С. 85) автор лише зазначає, що вивчення таких складних феноменів, як виборчий процес та електоральні медіа-технології вимагає застосування відповідного методологічного інструментарію. Доречно було б більше уваги приділи методологічним аспектам дослідження електоральних медіа-технологій у виборчих процесах, їхній специфіці в різних моделях демократії, особливо в демократіях перехідного типу. Оскільки саме електоральні медіа-технології у виборчих процесах перехідного українського суспільства є об'єктом дисертаційного дослідження.

2. У другому розділі *«Медіа-технології у виборчому процесі: концептуальні моделі та практики застосування»* автор пропонує власне визначення медіа-технологій як сукупності «..методів, операцій та способів передачі й подання інформації або даних зацікавленими суб'єктами електорального процесу, з метою впливу на свідомість виборців, задля отримання необхідної підтримки через їх голосування на виборах..» (С. 101), однак не зазначає на підставі яких методологічних підходів та практик було зроблено висновок та сформульовано таку дефініцію.
3. У підрозділі 2. 2. *«Класифікації медіа-технологій у ліберальних та перехідних демократіях»* запропоновано власну класифікацію медіа-технологій, однак не наведено прикладів, які б продемонстрували успішний досвід застосування цих інструментів, та порівняно їхню специфіку у ліберальних та перехідних демократіях. Акцентуючи увагу на тому, що «класифікація останніх надасть змогу глибше зрозуміти сутність дефініції, сферу використання існуючих медіа-технологій, а також дозволить виявити та врахувати їх викривлення під час застосування в перехідних демократіях» (С. 112-113), автор однак

не вказує приклади таких успішних дій або потенційних спроб. Чи здійснювалася такі підходи в Україні? Якщо так, то чому вони не знайшли відображення у дисертаційному дослідженні?

4. У дисертації зазначається, що було «..систематизовано типології сучасних медіа-технологій у виборчому процесі країн класичної та перехідної демократії на зведених та уперше сформульованих підставах..» (С. 3), однак автор не підкріплює твердження прикладами електоральних кампаній, лише посилається на роботу Е. Мецгера та А. Маруггі «Соціальні медіа та президентські вибори США 2008 року» (С. 150) та звертає увагу на активність використання медіа-технологій під час останніх президентських виборів у США, за результатами яких перемогу отримав Д. Трамп (С. 151). У роботі хоча б принагідно доречно було б згадати специфіку медіа-технологій останніх електоральних кампаній 2016–2017 років у Словаччині, Польщі, Казахстані, Франції, США, Німеччині чи референдуми у Великій Британії чи у Нідерландах, де тема України фігурувала як один з вагомих. Наприклад, можна було б використати результати дослідження «Election Calendar and Results» аналітичної групи «The Atlantic».
5. У списку використаної літератури виразно домінують україномовні та російськомовні джерела, хоча в темі дослідження зазначається аналіз світових тенденцій, а західна історіографія зазначеної проблематики набагато ґрунтовніша. До прикладу в дослідженнях Альберта Бандури, Гільєрмо О'Доннелла, Філіппа Бенетона, Максвелла Маккомбса, Маршала Мак Люена, Герда Штромайєра, Дональда Шоу та інших ретельно розглядалася зазначена проблематика, особливо в контексті демократії перехідного типу. Зазначені у списку звіти міжнародної неурядової організації Freedom House більше стосуються аналізу проблематики

демократичного транзиту, окреслення специфіки демократизації, що охоплюють як політико-системні, так і несистемні фактори політичної трансформації, а не безпосередньо стосуються тематики медіа-технологій у виборчому процесі.

6. Перелік умовних позначень, судячи із змістового наповнення, доцільніше було би назвати переліком скорочень. У поданому авторкою вигляді він був би більш доречним для дипломної роботи, а не для кваліфікаційного дослідження на здобуття наукового ступеня. Слід також звернути увагу на не завжди вдало побудовані речення, стилістичні недоречності та граматичні огріхи.

Побажання автору полягає у тому, щоб запропонувати більш широкий спектр практичних стратегій авторських напрацювань, які можуть бути використані в контексті соціально-політичних реалій українського державотворення, проте зазначені зауваження та побажання не знижують наукову цінність дослідження.

Ознайомлення з текстом дисертації та авторефератом С. В. Рум'янцевої дає підстави стверджувати, що ми маємо справу з повноцінним системним дослідженням медіа-технологій як суспільно-політичного феномену, що має бути використано для стабілізації та модернізації національної безпеки України.

Загальний аналіз змісту дисертаційного дослідження С. В. Рум'янцевої свідчить про цілісність, обґрунтованість, творчий підхід та самостійність цього дослідження, про його високий науковий рівень, наявність не тільки теоретичного, але й практичного значення для сучасної політичної практики. Обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих дисертантом, не викликають сумніву. Розбіжностей між текстом дисертації та положеннями автореферату немає.

Дисертаційне дослідження та автореферат оформлені відповідно до встановлених вимог. Подана до захисту дисертаційна робота Рум'янцевої Світлани Володимирівни «Медіа-технології у виборчому процесі: світові тенденції та українська практика» є самостійним, оригінальним дослідженням, що відповідає усім вимогам щодо кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Доктор політичних наук,
професор, професор кафедри
видавничої справи та редагування
НТУУ «Київський політехнічний
інститут ім. Ігоря Сікорського»

Л.Є. Смола

